

POREZNA EVAZIJA U REPUBLICI HRVATSKOJ

Gudić, Petra

Undergraduate thesis / Završni rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of economics Split / Sveučilište u Splitu, Ekonomski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:124:160497>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-21**

Repository / Repozitorij:

[REFST - Repository of Economics faculty in Split](#)



UNIVERSITY OF SPLIT



**SVEUČILIŠTE U SPLITU
EKONOMSKI FAKULTET**

ZAVRŠNI RAD

POREZNA EVAZIJA U REPUBLICI HRVATSKOJ

Mentor:

prof. dr. sc. Nikša Nikolić

Studentica:

Petra Gudić

Split, rujan, 2019.

SADRŽAJ:

1. UVOD	3
1.1. Definicija problema istraživanja.....	3
1.2. Cilj rada.....	3
1.3. Metoda rada.....	3
1.4. Struktura (sadržaj) rada	3
2. UČINCI POREZA U SVEZI SA POREZNYM OBVEZNYCIMA	4
2.1. Izbjegavanje plaćanja poreza (porezna evazija)	5
2.2. Prevaljivanje poreza.....	9
2.3. Preobrazba/transformacija poreza	11
3. POREZNA EVAZIJA I MJERE ZA NJENO SPRJEČAVANJE	13
3.1. Institucionalne mjere.....	15
3.2. Pravne mjere	16
3.3. Socio-ekonomske mjere	17
4. POREZNA EVAZIJA U RH	19
4.1. Zakonski okvir porezne utaje u RH.....	19
4.2. Statistički podaci u RH.....	21
4.3. Porezni nadzor u RH.....	26
4.3.1. Pojam poreznog nadzora.....	26
4.3.2. Novčane kazne na temelju poreznih prekršaja	27
4.3.3. Broj poreznih nadzora i prekršaja u RH u 2019. godini	28
5. ZAKLJUČAK	30
6. LITERATURA.....	32
POPIS GRAFIKONA I TABLICA.....	34
SAŽETAK	35
SUMMARY	36

1. UVOD

1.1. Definicija problema istraživanja

Danas je gotovo nemoguće zamisliti suvremenu državu i njezin sustav javnih financija bez poreza. Riječ je o prisilnim davanjima koja nameće država, koja nisu namjenski usmjerena i koja nemaju izravnu protučinidbu, a sve to kako bi država mogla podmiriti svoje javne rashode. Rastom rashoda, raste i porezni teret što je rezultiralo sve većim legalnim ili ilegalnim izbjegavanjem plaćanja istih. Upravo tim otporom stvorena je i porezna evazija, problem ovog istraživanja. Ona je u većoj ili manjoj mjeri prisutna u svim, pa tako i u poreznom sustavu RH.

1.2. Cilj rada

Cilj rada jest uz dostupnu literaturu objasniti uzroke nastanka porezne evazije općenito, odgovoriti na pitanje uzroka i posljedica koje porezna evazija ostavlja na cjelokupno gospodarstvo te analizirati mjere za sprječavanje iste.

1.3. Metoda rada

Prilikom izrade rada će se analizirati dostupna stručna literatura te primijeniti povijesna metoda nastanka i povećavanja (smanjenja) porezne evazije, metoda analize i sinteze kretanja porezne evazije po pojedinom obliku u RH, metodom deskripcije opisati ključne pojmove i sastavne dijelove porezne evazije.

1.4. Struktura (sadržaj) rada

Na početku rada se definiraju učinci poreza u svezi sa poreznim obveznicima. Pojasnit će se pojam porezne evazije i mjere za njeno sprječavanje, odnosno zbog čega i zašto postoji potreba izbjegavanja plaćanja poreza. Zatim će se govoriti o poreznoj evaziji u RH i poreznom nadzoru te na kraju rada donijeti zaključak.

2. UČINCI POREZA U SVEZI SA POREZNYM OBVEZNICIMA

Skica osnovne strukture države, u najužem smislu, predstavlja državu koju čini vlast odnosno zakonodavno tijelo koje donosi zakone, državnu upravu koja provodi odluke vlasti, policiju koja je zadužena za provedbu zakona te oružane snage čija je zadaća štititi državu od vanjskih prijetnji. Dakle, nezaobilazno je istaknuti suverenitet u okviru kojeg zakonodavna vlast regulira fiskalni aspekt svog djelovanja odnosno cjelokupnu problematiku javnih prihoda i javnih rashoda. Nastoje se postaviti jasna “pravila” ponašanja, mjere za njihovo provođenje i kažnjavanje u slučaju nepoštovanja.

Gledajući porezno-pravne odnose, porezno se tijelo pojavljuje kao zastupnik države, tj. javnopravnog tijela, i može zahtijevati od poreznog obveznika izvršenje određene radnje ili činidbe na području poreza, a porezni obveznik također može na istom području imati zahtjeve prema poreznom tijelu. Pritom je nužno naglasiti da srž porezno-pravnog odnosa, odnosno porezno-dužničkog, nije ugovor dvaju ravnopravnih sudionika već predstavlja odnos nadređenog i podređenog gdje nadređeni snagom svoje fiskalne samostalnosti nameće i naplaćuje poreze (u interesu mu je da se porezi redovito plaćaju što je regulirano zakonima) podređenom te je jasno kako takva obveza nije uvijek ugodna. Stoga, pojava neplaćanja poreza nije novost. Tako se svakodnevno bilježi izbjegavanje plaćanja poreza (porezna evazija), prevaljivanje poreza i preobražavanje istoga.¹

¹ Nikša Nikolić (1999): Počela javnog financiranja, Split, str. 77.-81., Šimović: Utaja poreza u RH i mjere za njezino sprječavanje, znanstveni rad

2.1. Izbjegavanje plaćanja poreza (porezna evazija)

Porezna evazija predstavlja potpuno korištenje svih mogućnosti smanjenja porezne obveze koje pruža zakon odnosno posljedica je otpora poreznog obveznika da plati porez. Pojavljuje se u dva osnovna oblika:

1. Zakonita ili dopuštena evazija i
2. Nezakonita ili nedopuštena evazija.

Ako izbjegavanje plaćanja poreza nije u sukobu sa zakonskim ili drugim propisima, govori se o zakonitoj ili dopuštenoj poreznoj evaziji koja može biti rezultat:

a. Pronalaženja praznina ili "rupa" u zakonskim propisima zbog manjkavosti, nedorečenosti, nepreglednosti i nejasnoća poreznog sustava. Koristeći se uslugama dobro plaćenih poreznih savjetnika, porezni obveznici na razne načine nastoje iskoristiti nedorečenosti u zakonu koje su najčešće prisutne kod ubiranja jednokratnih ili uvođenja novih poreznih oblika, kako bi prihode od poslovanja prikazali što manjima, a rashode što većima i na taj način smanjili porezno opterećenje i izbjegli plaćanje poreza. To predstavlja stalno natjecanje između njih i države na način da država bude uhvaćena u nekom propustu, naknadno ga ispravi, da bi obveznici ponovno prionuli na posao traženja novih poreznih rupa.

b. Promjene mjesta prebivališta ili uobičajenog boravišta ili sjedišta obavljanja gospodarske djelatnosti poreznih obveznika zbog različitih poreznih stopa koje se u pojedinim gradovima i dijelovima zemlje primjenjuju na istu visinu porezne osnovice što nazivamo *poreznom bijegom*. Uvođenjem poreznih pogodnosti na području određene teritorijalne jedinice (različite stope prireza poreza na dohodak gradova i općina, uvećani osobni odbitci za porezne obveznike koji imaju prebivalište i borave na području posebne državne skrbi i u brdsko-planinskim područjima, oslobođenja i poticaji zapošljavanja i sl.), može se utjecati na rast i razvoj tog područja, poticanjem obavljanja one gospodarske djelatnosti koje nema ili je slabo razvijena. Izbjegavanje plaćanja poreza neće dovesti poreznog obveznika u sukob sa zakonskim propisima ni u slučaju kada porezni obveznik svoju gospodarsku djelatnost počne obavljati u inozemstvu u tzv. poreznim oazama, kao što su to u svijetu poznati gradovi/države: Monaco,

Lichtenstein, San Marino, Cipar, Bahami ili ako promjeni prebivalište u inozemstvu radi nižeg poreznog opterećenja.

c. Zakonom organizirane evazije, kada država poreznim propisima i zacrtanim ciljevima porezne politike želi postići određene unaprijed predviđene reakcije poreznih obveznika koje mogu biti usmjerene na odustajanje od kupnje odnosno preorijentaciju na potrošnju nekih drugih proizvoda. Tako se primjerice, radi očuvanja zdravlja ljudi visokim poreznim stopama može utjecati na manju potrošnju duhanskih proizvoda i alkoholnih pića.

Ovdje treba napomenuti kako i bez utjecaja države, građani mogu svojom voljom odlučiti uopće ne kupiti proizvod (niti zamjenski) te stoga neće platiti ni porez koji je sadržan u cijeni tog proizvoda jer ih nitko ne može natjerati na kupnju.

d. Smanjenje ili odustajanje od potrošnje određenih domaćih i stranih proizvoda gdje se povećanjem poreznog opterećenja nastoji smanjiti potrošnja za nekim proizvodima radi povećanja izvoza ili zaštite domaćih proizvoda visokim uvoznim dažbinama, ako je to cilj porezne politike. Smanjenjem potrošnje za određenim proizvodima država može pozitivno utjecati na dugovnu i potražnu stranu trgovinske i platne bilance. ²

Zakonita evazija može biti namjerna i nenamjerna.

Namjernu zakonitu evaziju možemo susresti onda kada javna vlast organizira oporezivanje tako da namjerno omogući određenim poreznim obveznicima da izbjegnu plaćanja određenog poreza (npr. nekim društvenim slojevima).

Kod *nenamjerne zakonite evazije* porezni obveznici izbjegavaju plaćati porez tako da koriste nesavršenost postojećih zakonskih propisa (što je prethodno spomenuto kao primjer evazije) koji upravljaju poreznom materijom. ³

² Mahović-Komljenović (2009): Informacijski sustav i porezna evazija- uloga menadžera podataka, str.179.-180.

³ Nikša Nikolić (1999): Počela javnog financiranja, Split, str. 81

Primjer zakonitog izbjegavanja plaćanja poreza na dohodak:

Porezni obveznici oporezuju svoj dohodak nižom graničnom stopom tako da dio svoje imovine (vrijednosne papire, nekretnine ili udio u poduzeću) prenesu na svoju djecu. I jedni i drugi tada potpadaju pod nižu graničnu poreznu stopu i plaćaju manje poreza.⁴

Primjer zakonitog izbjegavanja plaćanja poreza na dobit:

- Transferna cijena

Transferna cijena je cijena koju trgovačko društvo naplaćuje za dobra, usluge ili nematerijalnu imovinu društvu kćerki ili drugom povezanom trgovačkom društvu. Budući da te cijene nisu ugovorene na slobodnom, otvorenom, tržištu one mogu odstupati od cijena što ih ugovore nepovezani trgovinski partneri u usporedivoj transakciji u jednakim okolnostima. U namjeri suzbijanja transfernih cijena kao sredstava zakonitog izbjegavanja plaćanja porezne obveze, države primjenjuju različite mjere, ozakonjene protuevazijskim zakonodavstvom.

U osnovi, radi se o mjerama koje imaju za cilj zamijeniti cijenu dogovorenu između povezanih osoba cijenom s otvorenog tržišta, koju međusobno utvrđuju nepozvani prodavatelj i kupac; ovaj se pristup uobičajeno naziva načelom nepristrane transakcije, a ovo načelo je usvojeno u čl. 41. st. 3. Općeg poreznog zakona.

Drugim riječima ako se između povezanih osoba u njihovim poslovnim odnosima ugovore takve cijene ili drugi uvjeti koji se razlikuju od cijena ili drugih uvjeta koji bi se ugovorili između nepovezanih osoba, tada se sva dobit u svoti u kojoj bi bila ostvarena, kad bi se radilo o odnosima između nepovezanih osoba, uključuje u poreznu osnovicu povezanih osoba.⁵

Rješenje ovih problema često nalazimo u primjeni načela autonomije fiskalnog prava na temelju kojeg javna vlast opće odrednice poreza u zakonskim aktima može zamijeniti svojim odrednicama zasnovanim na stvarnim činjenicama.

⁴ Kesner-Škreb (1995): Financijska praksa, 19(3), str.267.-268., Zagreb

⁵ Jelčić, Šimović, Arbutina, Lončarić-Horvat (2008): Financijsko pravo i financijska znanost, Narodne novine, str.131.-133.

Suprotno tomu, nezakonito izbjegavanje poreza znači neplaćanje legalno dospjelih poreza što predstavlja sukobljavanje sa zakonom i pojavljuje se u dva osnovna oblika:

1. utaja poreza i
2. krijumčarenje ili šverc.⁶

1. Utaja poreza predstavlja neplaćanje zakonski utvrđenih poreza.

Kada porezni obveznik ne prijavi cjelokupni iznos ostvarenog prihoda, odnosno dohodak koji podliježe oporezivanju, ako ne prijavi posjedovanje imovine koja je predmet oporezivanja ili ako prekrije određene relevantne činjenice, događaje ili djelatnosti koje služe kao povod za oporezivanje, onda imamo slučaj *potpune ili totalne porezne utaje*.

Djelomična porezna utaja postoji onda kada porezni obveznik podnosi nepotpunu i/ili lažnu poreznu deklaraciju o veličini prihoda i dohotka, o vrijednosti imovine, o činjenicama, događajima ili djelatnostima koje se uzimaju u obzir pri oporezivanju, odnosno kada daje nepotpune podatke o objektu (objektima) oporezivanja te tako utječe na smanjenje porezne obveze.⁷

2. Krijumčarenje ili šverc se odnosi na tajni transport robe preko nacionalne granice da bi se izbjeglo plaćanje carina i drugih uvozno-izvoznih ograničenja.

I utaja i krijumčarenje su krivične radnje za koje se, prema krivičnom zakonu, mora odgovarati. Smanjenje učinaka nezakonite evazije postiže se pojačanim poreznim nadzorom na temelju kojeg slijede kazne zbog napravljenih prekršaja propisane zakonom.⁸

Porezno opterećenje, najčešće, pogodit će najviše: onaj dio poreznih obveznika koji (pošteno) plaća poreze odnosno onaj dio koji svoju ekonomsku snagu formira iz radnog odnosa,

⁶ Nikša Nikolić (1999): Počela javnog financiranja, Split, str. 81.-82.

⁷ Jelčić, B., Lončarić-Horvat, O., Šimović, J., Arbutina, H., Mijatović, N. (2008). Financijsko pravo i financijska znanost. Zagreb: Narodne novine

⁸ Kesner-Škreb (1995): Financijska praksa, 19(3), str.267.-268., Zagreb

ali i ukupno gospodarstvo kojem se time povećavaju troškovi, smanjuje konkurentnost i zapravo otvara mogućnost za daljnji porast sive ekonomije.⁹

2.2. Prevaljivanje poreza

Prevaljivanje poreza je još jedan način kojim se porezni obveznik brani od poreza. Razlikuje se od porezne evazije na način da obveznik prihvaća porez koji mu je nametnut, ali ga posve ili djelomično prebacuje na druge osobe. Osobe na koje je porezni teret prebačen, mogu ga i same dalje prevaljivati što predstavlja lanac koji završava sa osobom koja taj porez mora platiti. Proviđi se kroz cijene (porezni obveznik će prvo podmiriti svoju poreznu obvezu, plaćeni porez će uračunati u cijenu svojih proizvoda ili usluga, a njihovom će daljnjom prodajom potrošačima naplatiti i prethodno plaćeni porez).¹⁰

U postupku prevaljivanja poreza razlikujemo nekoliko koraka:

- perkusiju ili udar
- reperkusiju ili prevaljivanje
- incidencu i
- difuziju.

Korak perkusije ili udara je prvi korak oporezivanja gdje zakon određuje porezne obveznike koji su obvezni platiti porez, dok će isti upotrebom „obrambenih“ mjera pokušati prevaliti porezni teret na druge osobe.

⁹ Lovrinčević, Ž., Marić, Z., Mikulić, D., (2006): Maastrichtski kriteriji i uključivanje sive ekonomije – slučaj Hrvatske, Privredna kretanja i ekonomska politika, br. 106., str. 33.-34., Zagreb

¹⁰ Mladena Bedeković (2017): Porezni sustav, Visoka škola za menadžment u turizmu i informatici u Virovitici

Korak reperkusije ili prevaljivanja je korak u kojem zakonski obveznik postaje osoba koja prihvaća porezni teret, ali ne i obvezu da ga podnese što znači da će se nastojati osloboditi poreznog tereta prevaljivanjem. Tri su načina prevaljivanja poreza:

- ✓ prevaljivanje unaprijed
- ✓ prevaljivanje unazad
- ✓ bočno prevaljivanje.

Kada porezni obveznik uračuna porez u cijene svojih proizvoda, onda govorimo o *prevaljivanju unaprijed*. Ukoliko se porezni obveznik oslobodi poreznog tereta smanjenjem cijena sirovina, ili radničkih nadnica, govorimo o *prevaljivanju unazad*. Ako porezni obveznik ne može prevaliti porezni teret na nijedan od dva prethodno spomenuta načina, a može ga se osloboditi tako što će njime teretiti cijene onih proizvoda koji ne podliježu oporezivanju. U tom slučaju radi se o *bočnom prevaljivanju*.

Korak incidence je treći korak oporezivanja, i on, usporedno s određenjem poreznog destinatera (osobe koja konačno snosi porezni teret odnosno ne može daljnje prevaljivati), određuje i porezne učinke. U ovom se koraku dobije odgovor na pitanja tko snosi porezni teret i kako je isti raspodijeljen. Valja naglasiti kako se pojam ekonomske incidence razlikuje od pojma zakonske incidence po tome što zakonska incidenca označava zakonsku (pravnu) raspodjelu obveza, dok ekonomska incidenca označava konačnu raspodjelu poreznog tereta na kraju lanca prevaljivanja poreza.

Korak difuzije (širenje, grananje) je posljednji korak u kojem se razmatraju učinci prevaljivanja poreza s gledišta cjelokupnog nacionalnog gospodarstva. To su makroekonomski učinci koje stvara porezna incidenca na zapošljavanje, akumulaciju kapitala i investicije, stabilizaciju i sl.¹¹

¹¹ Nikša Nikolić (1999): Počela javnog financiranja, Split, str. 82.-83.

Primjer prevaljivanja poreza:

Uvođenje poreza na krznene kapute plaćaju uglavnom bogati jer su oni pretežni kupci takvih kaputa. No, kada se poveća porez na krznene kapute, oni se možda neće odlučiti za kupnju jer im takvi kaputi zbog poreza ipak postaju preskupi što dovodi do pada prodaje krznenih kaputa, a vlasnik krznarske radionice morati će smanjiti svoje troškove što se posebno odnosi i na plaće svojih radnika. Time povećani porez na krznene kapute nisu u konačnici platili bogati, već ga je u obliku nižih plaća krznar prevalio na svoje radnike.¹²

Može se zaključiti da je ovaj problem najvažniji javnoj vlasti. Iako se prevaljivanjem poreza ne oštećuje javna vlast jer se porez konačno ipak plaća, njime se proizvode svakojaki učinci u cijelom gospodarstvu, koji određuju uspjeh ili neuspjeh svake porezne politike.

2.3. Preobrazba/transformacija poreza

Preobražaj poreza, kao i prije spomenuta evazija i prevaljivanje poreza, reakcija je poreznog obveznika na porezni teret. Međutim, preobražaj poreza se od njih razlikuje u tome što će porezni obveznik pokušati olakšati svoje porezne muke tako što će na odgovarajući način (primjerice uvođenjem nove tehnologije) poboljšati proizvodni proces i proizvodnost rada. Tako povećava svoju dobit, a time olakšava plaćanje poreza. Preobražaj poreza temelji se na: tehnološkim novitetima, financijskoj snazi poreznog obveznika da ih nabavi itd.

Premda je, na prvi pogled, preobražaj poreza vjerojatno jedan od ohrabrujućih učinaka oporezivanja, njegova se primjena susreće s brojnim zaprekama. Prva zapreka je (ne)moć poreznog obveznika da pribavi željenu tehnologiju koja će mu na tržištu dati suparničku prednost i time željeno povećanje novčane dobiti. Nerijetko poduzetnicima nedostaje novaca, a i cijene novih tehnologija su nerijetko vrlo visoke. No, pretpostavimo li da je poduzetnik čak i

¹² Kesner-Škreb, Kuliš (2010; II. Izdanje): Porezni vodič za građane, Zagreb

pronašao potrebne novce za novu tehnologiju, prirodno je pretpostaviti da će ga slijediti i drugi poduzetnici odnosno konkurencija. Tada se postavljaju dva pitanja:

1. Hoće li on nabaviti još suvremeniju tehnologiju koja će nesumnjivo „pojести“ još više novaca?
2. Hoće li on uspjeti ponuditi povećanu proizvodnju na tržištu?

Teško je zamisliti da bi poduzetnik mogao izdržati ritam utrke na čijem su čelu nova tehnološka otkrića. Također, na povećanje poduzetnikove dobiti, javna vlast će uzvratiti povećanim porezima.

Ako tržište ne može prihvatiti novu poduzetničku proizvodnju, te ako je s društvenog gledišta nepovoljno zamijeniti živi rad novom tehnologijom (što je upravo slučaj u velikom broju zemalja u razvitku), tada je preobražaj poreza nemoguć.

Može se zaključiti kako preobražaj poreza, za razliku od prevaljivanja i evazije, nije česta pojava.

13

¹³ Nikša Nikolić (1999): Počela javnog financiranja, Split, str. 83.-84.

3. POREZNA EVAZIJA I MJERE ZA NJENO SPRJEČAVANJE

Pri izvršavanju svojih zakonskih obveza, primijećena su sljedeća ponašanja poreznih obveznika:

- Uredno i u rokovima izvršavaju svoje porezne obveze.
- Zbog nedovoljne informiranosti ispunjenje poreznih obveza nije učinkovito.
- **Namjerno izbjegavaju podmirivanje poreznih obveza.**

Većina poreznih obveznika pokazuje ponašanje urednih poreznih obveznika i poreznih obveznika koji uslijed neinformiranosti ili pogrešne informiranosti ne podmiruju porezne obveze. Urednim poreznim obveznicima treba olakšati ispunjavanje njihovih poreznih obveza te koristiti preventivne mjere za one porezne obveznike koji nisu dovoljno informirani ili nemaju dovoljno znanja za pravilno i zakonito podmirivanje svojih poreznih obveza.

Najveći problem nastaje glede poreznih obveznika koji namjerno izbjegavaju podmirivanje poreznih obveza te je zadatak Porezne uprave da pravovremeno prepozna i suzbije ovakvu vrstu porezne prijevare.¹⁴

Svako izbjegavanje plaćanja poreza ima za posljedicu nemogućnost podmirivanja nekih od planiranih rashoda koji se financiranju prikupljenim sredstvima, stoga svaka suvremena država nastoji poreznu evaziju spriječiti odnosno ograničiti na najmanju moguću mjeru.

U poreznim sustavima teško je egzaktno utvrditi veličinu porezne evazije, no kada postoje odstupanja između planiranih rashoda i sredstava ubranih oporezivanjem, država može postupiti na dva načina:

- smanjiti neki od planiranih izdataka i tako odustati ili smanjiti financiranje određene javne potrebe ili

¹⁴ Ksenija Cipek (2018): Efikasnija naplata poreza i sprečavanje poreznih utaja/evazija: prevencija protiv represije, str.252.-253., Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu

- povećati porezno opterećenje u sferi potrošnje uvođenjem nekog novog poreza ili povećanjem poreznih stopa kod postojećih poreznih oblika.

Kakva će biti reakcija potrošača na uvođenje novog ili povećanje postojećeg poreza, ovisi o nizu čimbenika, kao što je elastičnost cijena, ostvareni dohodak kao i mogućnost supstituiranja oporezivanog s neoporezivanim proizvodima. Povećano porezno opterećenje najviše osjete porezni obveznici koji redovito u cijelosti uredno plaćaju poreze kao i oni kod kojih je mogućnost izbjegavanja plaćanja poreza svedena na minimum, a to su najvećim dijelom porezni obveznici koji ostvaruju dohodak iz radnog odnosa nesamostalnim radom.¹⁵

Kako su prethodno definirani pojmovi porezne evazije i porezne utaje, može se zaključiti kako je porezna utaja dio porezne evazije s obzirom da evazija odnosno izbjegavanje plaćanja poreza može biti zakonito i nezakonito te upravo taj nezakoniti dio predstavlja utaju kojom se bavi Porezna uprava. U tom će se smislu, dalje u radu i koristiti pojam porezne utaje glede mjera za sprječavanje iste.

Općenito govoreći o uzrocima porezne utaje, držimo korisnim klasificirati ih u tri skupine sukladno njihovim zajedničkim obilježjima:

1. *Problematika institucionalne infrastrukture* koja se odnosi na stupanj demokracije, institucionalne slabosti, učinkovitost i brojnost administracije, diskrecijska prava državnih službenika, povjerenje u vladajuću strukturu države i korupciju.

2. *Pravni sustav* (učinkovitost pravnog sustava kroz jasne i precizne zakonske odredbe, učinkovitost sustava sankcija, zakonske praznine, primijenjeni porezni stil ili modalitet oporezivanja, nepostojeći ili neučinkoviti nadzor poreznih obveznika, velik broj zakona ili stalne promjene zakona koji reguliraju poreznu materiju).

¹⁵ M. Mahović-Komljenović (2009): Informacijski sustav i porezna evazija – uloga menadžera podataka, br.1., str. 180.-181., Zbornik Ekonomskog fakulteta u Zagrebu

3. *Socio-ekonomski uzroci* (svrha trošenja ubranih poreza, moral poreznih obveznika, makroekonomska stabilnost države, redistribucija nacionalnog bogatstva, visina poreznog opterećenja, pravedna raspodjela poreznog tereta).

Ostali čimbenici kao što su zakonodavna regulativa, administrativne prepreke, kredibilitet pravnih sustava i kvaliteta javnih usluga imaju također vrlo velik utjecaj na kretanje porezne utaje.

Upravo se kroz prethodna tri uzroka mogu definirati i mjere za sprječavanje porezne utaje.

Veličina i snaga mjera za sprječavanje porezne utaje nužno trebaju biti u uskoj vezi s njezinim zamahom, a često i šireg obuhvata od pukog direktnog odnosa na porezne obveznike. Uistinu je važno bazirati se na posljedice porezne utaje, ali je još važnije identificirati uzroke i načine njihova smanjivanja ili po mogućnosti uklanjanja.

Kako je prethodno naglašeno, uzroci porezne utaje podijeljeni su u tri skupine: institucionalne, pravne i socio-ekonomske. Istim obrascem moguće je koristiti se i pri formuliranju mjera za njihovo smanjivanje. Jednako kao i kod uzroka, bitno je napomenuti da je i mjere za sprječavanje porezne utaje potrebno promatrati u njihovoj međuzavisnosti, a ne u pojedinačnoj primjeni.

3.1. Institucionalne mjere

Promatrajući **institucionalne mjere** za smanjivanje porezne utaje, na prvom je mjestu zasigurno problematika ukupne porezne administracije i njezina odnosa s poreznim obveznikom. Nužno je uspostaviti bolje razumijevanje i povjerenje između poreznih obveznika i poreznih tijela, posebno upozoravajući na negativne posljedice stava poreznih tijela da svi porezni obveznici nastoje izbjeći poreznu obvezu odnosno utajiti porez. U okviru djelatnosti porezne administracije svakako vrijedi spomenuti i djelatnosti poreznih tijela na pružanju informacija o porezima i pomoć poreznim obveznicima. Porezna tijela ne čini samo dobar sustav informatičke potpore, već je od neprocjenjive važnosti i ljudski element. Službenici na prvom mjestu, bez obzira na stručnu spremu i segment porezne materije kojim

se bave, trebaju biti educirani i periodično (interno ili eksterno) usavršavati svoja znanja. U tu svrhu korisno se pokazuje formirati posebno usmjerenje visokoškolskog obrazovanja ili omogućiti doškolovanje ili seminare porezne tematike i informatičke prirode za službenike poreznih tijela kako bi naučili i usavršili tehnologiju i spoznaje koje potencijalni utajivači poreza ili porezni savjetnici itekako prate. Povjerenje u vladu i njezine institucije također je od mogućeg utjecaja na smanjenje porezne utaje, posebice ukoliko obveznici plaćanje poreza gledaju kao jednu vrstu “općeg” dobra. Stoga ako (pošteni) građanin vjeruje da drugi ne plaćaju svoj dio, ne želi ni on biti jedini koji plaća. U prilog tezi o važnosti povjerenja u ukupnu institucionalnu infrastrukturu ističe se i stajalište da građani zapravo reagiraju racionalno na političko, ekonomsko i pravno okružje prilikom donošenja odluke o poreznoj utaji: ponašaj se pošteno ako “elita” ne krade, ako troši novac pošteno i ako postoji učinkovita pravna zaštita.

3.2. Pravne mjere

U okviru **pravnih mjera** jedna od najvažnijih sastavnica nedvojbeno je stabilnost poreznog sustava odnosno kontinuitet poreznih propisa u smislu što manjih izmjena propisa. Česte porezne izmjene unose neizvjesnost u odluke poduzeća i građana i nestabilnost u gospodarstvu. Zasiurno posebnu pozornost zaslužuje pitanje kažnjavanja djela porezne utaje, jer se upravo težina kazni koja se može očekivati nakon dokazanog djela navodi kao jedan od ključnih čimbenika za sprječavanje porezne utaje, kao i učinkovit sustav nadzora poreznih obveznika.

U Republici Hrvatskoj porezna je utaja i kazneno djelo za koje je predviđena kazna zatvora. U nekim poreznim sustavima predviđene su visoke novčane kazne, kazne zatvora ili, primjerice, zabrana bavljenja određenim zanimanjem, oduzimanjem utajenog iznosa, a često su kazne i kombinirane. No, nedvojbeno je da je pitanje kažnjavanja porezne utaje iznimno važno ima li se na umu činjenica da je stajalište javnosti prema toj povredi zakona često puno blaže nego prema drugima. Stoga, ako se kao očita činjenica nameće izbjegavanje plaćanja poreza kao nekažnjivo ponašanje “povlaštenih” pojedinaca, ne može se očekivati veće zadovoljstvo poreznih obveznika, a time i manji otpor. Na tom tragu držimo važnim i uređen sustav poreznog

nadzora. Sustavno zakonsko uređenje poreznog nadzora u Republici Hrvatskoj moguće je pratiti od donošenja Općeg poreznog zakona.

Osim zakonskog uređenja instituta inspeksijskog nadzora unutar tog zakona, pojedinim poreznim zakonima također se uređuju mogućnosti sustavnog praćenja poreznih obveznika. Tako, primjerice, prema Članku 63. Zakona o porezu na dohodak, porezna uprava dužna je tijekom godine prikupljati podatke o oporezivim primicima fizičkih osoba, pratiti promet dobara i obavljati sve druge potrebne radnje. Također je dužna ukupni dohodak te druge neoporezive primitke i potraživanja uspoređivati s podacima o nabavljenoj imovini te drugim izdancima fizičkih osoba i njihovim obvezama tijekom poreznog razdoblja. Ako se utvrdi da izvori za imovinu fizičkih osoba nisu dokazani, po toj će se osnovi utvrditi dohodak kao razlika između vrijednosti imovine i dokazane visine sredstava za njezino stjecanje. Za tu je svrhu porezna uprava dužna ustrojiti evidenciju o imovini poreznih obveznika na temelju podataka iz svojih evidencija, evidencija tijela državne uprave i evidencija lokalnih i regionalnih jedinica.

3.3. Socio-ekonomske mjere

Analizirajući uzroke iz **socio-ekonomske skupine** i mjere za njihovo uklanjanje, kao jedan od čimbenika porezne utaje postavlja se pitanje poreznog morala. Najbliža definicija poreznog morala podrazumijevala bi “norme ponašanja u svezi s oporezivanjem koje određuju koja je vrsta tog ponašanja korisna, a koja štetna s društvenog stajališta”.

Pojam poreznog morala često je vezan sa zemljopisnom pripadnošću obveznika: primjerice, porezni je moral:

- a) viši u skandinavskim državama, Velikoj Britaniji, SAD, Njemačkoj, Švicarskoj
- b) niži u Francuskoj, Italiji, Španjolskoj.

Nedvojbena je važnost institucionalne opremljenosti u podizanju poreznog morala, ali je također potrebno istovremeno raditi i na ukupnoj odgovarajućoj institucionalnoj podlozi i navikama građana.

Jedno od najčešće postavljanih pitanja jest pitanje pravedne raspodjele poreznog tereta odnosno njegova utjecaja na otpor plaćanju poreza. Premda je to pitanje “vrlo staro”, znanost i praksa do danas nisu odgovorile na pitanje glede realiziranja zahtjeva za pravednošću u oporezivanju, odnosno da se ostvaruje osnovno načelo na kojem se treba temeljiti porezni sustav svake suvremene države. U Republici Hrvatskoj svatko je dužan sudjelovati u podmirenju javnih troškova u skladu sa svojim gospodarskim mogućnostima. Podrobnije tumačenje gospodarskih mogućnosti ili snage podrazumijeva “jednak tretman jednakih” odnosno posebice dvije sastavnice: horizontalnu i vertikalnu.

Horizontalna sastavnica značila bi da obveznici u istom položaju moraju biti jednako oporezivani, a vertikalna da obveznici u različitom položaju moraju biti različito oporezivani. Stajalište poreznih obveznika prema svrsi trošenja proračunskih sredstava je takvo da će otpor poreznih obveznika biti manji što je svrha trošenja bliža njihovim preferencijama i potrebama, kao što je rekao i Adam Smith: „Utaja poreza i nepoštovanja poreznih zakona će biti ako bude postojala opća sumnja u mnoge rashode i zlouporabu javnih prihoda.“

Također, za učinkovito sprječavanje izbjegavanja ili utaje poreza važna je suradnja između domaćih i međunarodnih poreznih tijela. Postojanje međunarodnih tvrtki omogućuju organiziranje poslovanja ovisno o zakonodavnom sustavu pojedinih zemalja, što rezultira izbjegavanjem plaćanja poreza ili smanjenjem porezne obveze. Najbolji način sprječavanja takvog djelovanja je razmjena informacija između poreznih tijela zemalja u kojima se takvo poslovanje odvija.¹⁶

¹⁶ J. Šimović, T. Rogić Lugarić, S. Cindori (2007): Utaja poreza u Republici Hrvatskoj i mjere za njezino sprječavanje, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, vol. 14, br.2, str. 591-617., Zagreb

4. POREZNA EVAZIJA U RH

U ovom djelu će se definirati kazneno djelo utaje poreza kao oblik porezne evazije te će se iznijeti konkretni statistički podaci (brojke) glede Republike Hrvatske.

4.1. Zakonski okvir porezne utaje u RH

RH je precizirala uvjete po kojima se izbjegavanje poreza promatra nezakonitim, što podrazumijeva kršenje određenog zakonskog akta i pravedno sankcioniranje prekršitelja izuzev radnji obveznika s ciljem izbjegavanja poreznih davanja koje se nalaze na samoj ivici kršenja zakona jer ih zakonodavac nije predvidio ili ih nije na adekvatan način zabranio.¹⁷

Da bi bila riječ o kaznenom djelu, moraju biti ispunjena sva obilježja iz Članka 256., stavka 1. Kaznenog zakona koji glasi: „Tko s ciljem da on ili druga osoba potpuno ili djelomično izbjegne plaćanje poreza ili carine daje netočne ili nepotpune podatke o dohocima, predmetima ili drugim činjenicama koje su od utjecaja na utvrđivanje iznosa porezne ili carinske obveze ili tko s istim ciljem u slučaju obvezne prijave ne prijavi prihod, predmet ili druge činjenice koje su od utjecaja na utvrđivanje porezne ili carinske obveze, pa zbog toga dođe do smanjenja ili neutvrđenja porezne ili carinske obveze u iznosu koji prelazi dvadeset tisuća kuna,

kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.“

Poseban je oblik kaznenog djela utaje poreza i zlouporaba porezne olakšice pa će se istom kaznom koja je propisana za temeljni oblik djela kazniti i osoba koja se „poreznom olakšicom ili carinskom povlasticom u iznosu većem od dvadeset tisuća kuna koristi suprotno uvjetima pod kojima ju je dobila“, Članak 256., stavka 2.

¹⁷ Robert Bošnjak (2016): Nezakonito izbjegavanje poreza na dohodak u RH, Zagreb

Kvalificirani je oblik djela ako je došlo „do smanjenja ili neutvrđivanja porezne ili carinske obveze velikih razmjera (iznos veći od 600 000 kn)“, Članak 256. stavka 3., za što je propisano kažnjavanje od jedne do deset godina zatvora.

Uz sve navedeno, treba istaknuti da se uz osuđujuću presudu za utaju poreza oduzima i protupravno stečena imovinska korist da nitko ne bi mogao zadržati korist stečenu kaznenim djelom. Takvo postupanje dosljedno se provodi u praksi, što se vidi i iz presuda Općinskoga kaznenog suda u Zagrebu. „Ako je postavljen imovinskopravni zahtjev oštećenika, on ima pravo prednosti pred oduzimanjem imovinske koristi prema odredbama Zakona o kaznenom postupku“, Članak 181., stavka 6. Zakona o Kaznenom postupku. Međutim, nije određeno hoće li Republika Hrvatska, tj. proračun, imati pravo prednosti naplate svojeg potraživanja ako postoji više imovinskopravnih zahtjeva raznih oštećenika. Prema praksi Općinskoga kaznenog suda u Zagrebu proizlazi da će Republika Hrvatska biti samo jedna oštećenica u nizu te ni iz čega ne proizlazi da bi imala prioritet u namirenju svojeg potraživanja.

Kaznenim djelom utaje poreza ili carine pruža se zaštita i sredstvima i proračunu Europske unije pa će počinitelj posebnog oblika toga kaznenog djela biti i osoba koja „umanjuje sredstva Europske unije“.

Počinitelj kaznenog djela utaje poreza može biti svaka fizička ili pravna osoba. Iz dijela teksta Članka 256., stavke. 1. KZ-a u kojem se propisuje „tko s ciljem da on ili druga osoba potpuno ili djelomično izbjegne plaćanje poreza...“ proizlazi da počinitelj toga kaznenog djela ne mora biti jedino porezni obveznik, ali opet ne može biti bilo tko. To ipak mora biti osoba s posebnim svojstvima. Počinitelj je ponajprije porezni obveznik, ali može biti i druga osoba koja je ovlaštena davati podatke za poreznog obveznika na temelju kojih se razrezuje porez, pa je primjerice, prema praksi Općinskoga kaznenog suda u Zagrebu (KO-93/15 i KO-1293/14) to direktor društva kada ne plaća porez koji bi trebalo platiti društvo, ali to može biti i poslodavac, osoba koja pod tuđim imenom obavlja poslovnu djelatnost, a koja ga obvezuje na podnošenje prijave, računovođa kao ovlaštena osoba kod poslodavca koja je zadužena za isplatu plaća i uplatu poreza i prireza i dr.

Da bi ta osoba bila počinitelj, mora biti svjestan da su podaci koje daje ovlaštenim poreznim tijelima netočni ili nepotpuni i da to može dovesti do neplaćanja poreza ili plaćanja manjeg poreza od onoga koji bi trebalo platiti.

Zakon određuje i tko se u pravilu neće smatrati poreznim obveznikom, primjerice „tijela državne vlasti, tijela državne uprave, tijela i jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave, komore te druga tijela s javnim ovlastima i u slučaju kada ubiru pristojbe, naknade i druga plaćanja u vezi s obavljanjem djelatnosti ili transakcija u okviru svog djelokruga ili ovlasti“, 6 Čl. 6., st. 5. ZPDV-a, uz iznimku da će se ipak i oni smatrati poreznim obveznicima ako „bi obavljanje tih djelatnosti, kao da nisu porezni obveznici, dovelo do znatna narušavanja načela tržišnog natjecanja kod obavljanja takvih djelatnosti ili transakcija, ta se tijela smatraju poreznim obveznicima u vezi s tim djelatnostima ili transakcijama“, Članak 6., stavka. 5. ZPDV-a.¹⁸

4.2. Statistički podaci u RH

U svakom gospodarstvu postoji dio ekonomske aktivnosti koji nije obuhvaćen standardnim statističkim istraživanjima, a trebao bi biti prema usporedivoj međunarodnoj metodologiji uključen u obračun bruto domaćeg proizvoda (BDP). Razlozi neuključivanja mogu biti razni, a bez obzira o kojim se razlozima radi, pojam siva ekonomija obuhvaća one aktivnosti koje bi se prema metodologiji obračuna trebale uključiti u obračun nacionalnih računa, ali nisu obuhvaćene.¹⁹

Siva ekonomija je izraz koji u najširem smislu označava ekonomske aktivnosti nad kojima država nema odgovarajući nadzor, odnosno koje se nalaze na rubu zakona ili u tzv.

¹⁸ D. Glavina, M. Dragičević Prtenjača (2017): Kazneno djelo utaje poreza kao oblik porezne evazije s posebnim osvrtom na poslovanje preko poreznih utočišta, Zagreb

¹⁹ Lovrinčević, Ž., Marić, Z., Mikulić, D., (2006): Maastrichtski kriteriji i uključivanje sive ekonomije – slučaj Hrvatske, Privredna kretanja i ekonomska politika, br. 106., str. 32., Zagreb

"sivoj" zoni. U užem smislu se pod time podrazumijevaju "normalne" ekonomske aktivnosti vezane uz obične robe i usluge, a koje nisu zakonski prijavljene, npr. angažiranje radnika na crno, neplaćanje poreza prilikom kupoprodaja i sl. Takva ekonomija nije oporezovana i ne pridonosi bruto domaćem proizvodu države.

Uključivanje iste u službene statistike treba poslužiti kao polazište pri formuliranju gospodarske politike usmjerene na smanjivanje porezne evazije, ali i ublažavanje posljedica koje mogu proizlaziti iz netočnih informacija glede makroekonomskog okvira.²⁰

Tablica 1: Veličina sive ekonomije u odnosu na BDP prema godinama

Godina						
2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.
29,60%	30,10%	29,80%	29,50%	29%	28,50%	28%

Izvor: Visa Europe, A.T. Kearney i prof. dr. Friedrich Schneider, istraživanje provedeno u Hrvatskoj

Objašnjenje tablice 1:

Provedeno istraživanje pokazuje veličinu sive ekonomije u Hrvatskoj u odnosu na BDP, pa je tako 2008. godine iznosila 29,6% odnosno skoro 100 milijardi kuna, izbijanjem svjetske financijske krize 2009. godine porasla je na 30,1%, no od tada bilježi postojani, no vrlo blagi pad. Tako je 2010. godine siva ekonomija pala na 29,8 %, godinu kasnije na 29,5%, a 2012. na 29%.²¹ 2014. godine iznosi 13 milijardi eura ili oko 28% ukupnog BDP-a, što je otprilike na razini prosjeka zemalja istočne Europe i znatno više od 18,5% koliki je prosjek u Europi.

²⁰ https://hr.wikipedia.org/wiki/Siva_ekonomija

²¹ <http://www.poslovni.hr/hrvatska/siva-ekonomija-u-hrvatskoj-iznosi-28-posto-bdp-a-280856>

Dvije ključne oznake koje doprinose veličini sive ekonomije, kako u Europi, tako i u Hrvatskoj su neprijavljen ili rad na crno (zauzima 2/3 sive ekonomije) te **niža stopa prijavljivanja, posebice u graditeljstvu, trgovini i turizmu (zauzima 1/3 sive ekonomije).**

Blagi pad sa 30% udjela sive ekonomije u Hrvatskoj u 2009. na oko 28 posto u 2013. mogao bi se objasniti uvođenjem fiskalizacije, ali se istraživanje time nije bavilo.²²

Tablica 2: Potrošnja u kućanstvima bez izdanih računa u 2018. godini

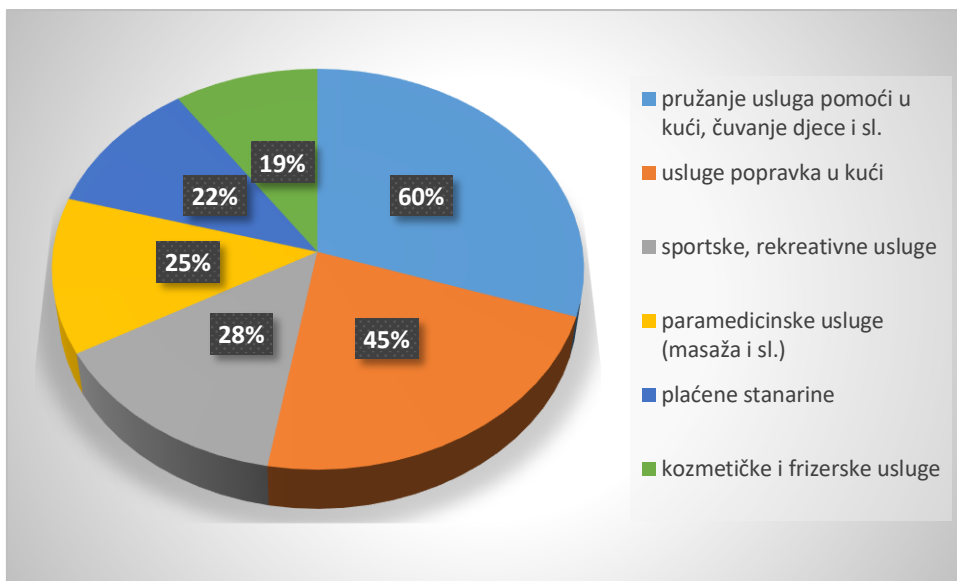
Godina	2018.
Potrošnja u kućanstvima u mil. EUR-a	298
Udio potrošnje u kućanstvima u BDP-u	0,69%
Prosječna potrošnja u kućanstvu u EUR-ima	200

Izvor: B. Škrinjarić, V. Recher i J. Budak (Croatian Economic Survey), Ekonomski institut u Zagrebu

Objašnjenje tablice 2:

2018. godina pokazuje kako se godišnje u kućanstvima utroši 298 milijuna eura ili 0,69 posto hrvatskog BDP-a bez izdanih računa. U prosjeku tako jedno hrvatsko kućanstvo godišnje na različite usluge utroši oko 200 eura za koje ne dobije izdan račun, što predstavlja **izbjegavanje plaćanja poreza**, a najviše prilikom plaćanja u gotovini za obavljene usluge pomoći i popravaka u kući.

²² <https://vijesti.hrt.hr/258180/u-hrvatskoj-siva-ekonomija-daleko-iznad-europskog-prosjeka>



Grafikon 1: Udio plaćanja pojedinih usluga (u gotovini) bez izdanog računa u 2018. godini

Izvor: B. Škrinjarić, V. Recher i J. Budak (Croatian Economic Survey), Ekonomski institut u Zagrebu

Objašnjenje grafikona 1:

Građani gotovinom najviše plaćaju usluge pomoći u kućanstvu (100%), popravke u kući (99%), frizerske, kozmetičke i slične usluge (95%), lokalni gradski prijevoz (94%), poštanske usluge (92%) te ugostiteljske usluge (91%). Većinu tih usluga pružaju male i mikro tvrtke ili obrti koji ne omogućavaju bezgotovinsko plaćanje ili čak nisu ni prijavljeni te im je to jedini način na koji mogu naplatiti svoj. Kao što je vidljivo na grafikonu, prilikom gotovinskog plaćanja, najviše se obavljenih usluga plati bez izdanog računa kod pružanja usluga pomoći u kući, čuvanja djece i sl., a najmanje kod kozmetičkih i frizerskih usluga što je opet veći postotak (skoro $\frac{1}{4}$).²³

²³ <http://www.poslovni.hr/hrvatska/u-hrvatskoj-se-bez-racuna-obave-usluge-u-vrijednosti-298-milijuna-eura-337523>

Tablica 3: Prihodi poslovanja države po pojedinim godinama

Naziv prihoda	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.
PRIHODI POSLOVANJA	113.909.869.077	107.740.591.928	116.397.924.576	121.013.261.363	128.473.265.408
Prihodi od poreza	62.507.225.480	65.802.724.975	71.691.496.599	72.793.220.274	77.365.982.716
Porez i prerez na dohodak	1.368.706.409	1.990.890.799	2.231.999.100	2.026.519.737	20.370.622
Porez na dobit	5.430.709.448	6.043.650.208	7.187.976.611	7.165.103.284	8.420.146.358
Porez na imovinu	400.255.168	164.459.114	184.139.864	59.621.777	*
Porezi na robu i usluge	54.897.799.012	57.231.553.253	61.665.999.802	63.118.706.715	68.582.551.386
Porezi na međunarodnu trgovinu i transakcije	396.424.947	348.081.171	404.876.433	423.268.761	342.735.207
Ostali prihodi od poreza	13.330.496	24.090.430	16.504.789	*	179.143
⋮					

Izvor: Ministarstvo financija

*Nisu prazne stavke već su uračunate pod neke druge stavke poreza.

Tablica 4: Prihodi i rashodi poslovanja države za prvo tromjesečje 2019. godine

	Prihodi poslovanja	Rashodi poslovanja
Prvo tromjesečje (u mlrd. kn)	19,3	23,3
Povećanje u odnosu na prvo tromjesečje prošle godine (u mlrd. kn)	3,6	3,7

Izvor: Ministarstvo financija

Objašnjenje tablice 3 i tablice 4: Iako, državni prihodi s godinama rastu, i u prvom tromjesečju tekuće godine državna je blagajna „punija“ za 19,3 milijarde kuna, 3,6 milijardi kuna ili 22,7 posto više nego u isto vrijeme prošle godine, povećani udio sive ekonomije izravno utječe na

ostvarivanje manjih državnih prihoda od potencijalnih (**mogli bi biti veći nego što jesu**). Ako je moguće ostvariti istodobno smanjenje državnih izdataka, tada će se manjak prihoda odraziti kao smanjenje ukupne usluge koju državne jedinice pružaju ostatku gospodarstva. Ali, izdaci, kako praksa pokazuje, nisu podložni smanjivanju već su povećani i više, za 3,7 milijardi kuna također u odnosu na prvo tromjesečje prethodne godine, i dosegli su iznos od 23,3 milijarde kuna što utječe na blago povećanje proračunskog deficita, za 3,7% odnosno oko četiri milijarde kuna. U nastojanju da ostvare željenu razinu državne potrošnje, porezne vlasti uobičajeno će reagirati na način da gubitke poreza, zbog rasta sive ekonomije, kompenziraju **povećanim poreznim stopama**.²⁴

Porezi na robu i usluge su najizdašniji izvor prihoda državnog proračuna te iz godine u godinu iznose preko 80% ukupnih poreznih prihoda, odnosno preko 50% ukupnih prihoda poslovanja dok porez na dobit i porez na dohodak nisu toliko značajni i njihov je udio u ukupnim poreznim prihodima ispod 12%.²⁵

4.3. Porezni nadzor u RH

4.3.1. Pojam poreznog nadzora

Proces poreznog nadzora provodi glavno porezno tijelo u državi kao glavno zakonodavno tijelo ovlašteno za provođenje tog procesa. Porezno tijelo provodi provjeru, neizravni nadzor i porezni nadzor.

Provjera je postupak koji provode službenici u ispostavama radi utvrđivanja određene činjenice bitne za oporezivanje.

²⁴ Lovrinčević, Ž., Marić, Z., Mikulić, D., (2006): Maastrichtski kriteriji i uključivanje sive ekonomije – slučaj Hrvatske, Privredna kretanja i ekonomska politika, br. 106., str. 33.-34., Zagreb

²⁵ <https://www.tportal.hr/biznis/clanak/a-znate-li-vi-kako-se-puni-drzavni-proracun-20160229>

Neizravni nadzor je postupak koji provode službenici u ispostavama radi utvrđivanja činjenica bitnih za oporezivanje, kontrolom prikupljenih podataka i dokumentacije dostavljene od poreznog obveznika i drugih osoba. Porezni nadzor je postupak koji provode ovlašteni službenici radi utvrđivanja činjenica bitnih za oporezivanje neposredno kod poreznih obveznika i drugih osoba.

Porezni nadzor je postupak koji provode ovlašteni službenici radi utvrđivanja činjenica bitnih za oporezivanje neposredno kod poreznih obveznika i drugih osoba.

Jedna od temeljnih odrednica procesa poreznog nadzora jesu i njegovi strateški ciljevi, a to su: ujednačavanje postupanja na razini poreznog tijela, uvođenje i primjena računalnih alata za analizu rizika i objektivan odabir poreznih obveznika za nadzor, povećanje učinkovitosti usmjeravanjem nadzora na porezne obveznike koji su najrizičniji, uvođenje i primjena računalnih alata za elektronički nadzor i praćenje rezultata poreznog nadzora prema svim značajnim pokazateljima.²⁶

4.3.2. Novčane kazne na temelju poreznih prekršaja

Člankom 62. stavkom 1. OPZ-a propisano je da su porezni obveznici dužni izdavati račune te voditi poslovne knjige i evidencije radi oporezivanja prema propisima kojima se uređuje pojedina vrsta poreza.

Ako se korisniku neke usluge odobrava popust, račun treba sadržavati naznaku tog popusta, odnosno iznos računa mora odgovarati stvarno naplaćenju usluzi kako bi se zadovoljilo načelo izdavanja potpunog, točnog, pravodobnog i uredno naplaćenog računa iskazanog odredbama OPZ-a i drugih poreznih propisa koji propisuju sadržaj i izdavanje računa.

²⁶ Marko Balić (2018): Porezni nadzor u RH, str.5., Ekonomski fakultet u Splitu

Ako porezni obveznik postupi suprotno članku 62. stavku 4. OPZ-a, odnosno ako ne iskazuje isporuke dobara i usluga preko naplatnog uređaja ili na drugi odgovarajući način, a naplaćuje ih gotovinom ili ne iskazuje ili ne iskazuje potpuno i/ili točno i/ili pravodobno i/ili uredno, čini prekršaj iz članka 192. stavka 1. točke 2. OPZ-a, za koji je propisana novčana kazna u iznosu od 20.000,00 do 500.000,00 kuna za pravne osobe, odnosno u iznosu od 5.000,00 do 40.000,00 kuna za odgovornu osobu u pravnoj osobi.

U cilju utvrđivanja pravilnosti primjene poreznih propisa provjeravaju se sve činjenice bitne za oporezivanje kod poreznih obveznika koji obavljaju registriranu djelatnost i temeljem iste ostvaruju oporezive prihode/primitke.²⁷

4.3.3. Broj poreznih nadzora i prekršaja u RH u 2019. godini

Jedan od velikih doprinosa sivoj ekonomiji upravo je ugostiteljstvo gdje, posebice tijekom sezone, ugostitelji koriste prilike u masovnim prevarama turista, posebice stranaca.

Najčešći su prekršaji:

1. neizdavanje računa i neevidentiranje cijelog prometa
2. nepotpuni i netočni podaci o poslovnim prostorima
3. neizdavanje fiskaliziranih računa u zakonskom roku i ne polaganje ostvarenog prometa na račun tvrtke,

a sve to kako bi izbjegli plaćati poreze.

Problem neizdavanja računa prati problem izdavanja predračuna, ponuda, narudžbi i sličnih dokumenata koje nadomještaju prave fiskalizirane račune s izlikom kako bi ugostiteljima poslužila informacija hoće li konačni račun biti plaćen karticom ili gotovinom s napomenom da

²⁷ <https://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/porezna-uprava-procesljat-ce-polikliniku-zbog-spornog-racuna-predsjednici-moguca-kazna-do-cak-500-000-kuna---568412.html>

isti na kraju uopće ne bude izdan što znači da su ugostitelji pronašli rupu u Zakonu o fiskalizaciji u prometu gotovinom.

Također, storniraju se računi velikih iznosa i na taj način stanje robe ostaje „ispravno“ iako je učinjen veliki porezni prekršaj.

Porezna uprava za ovakve činove može poduzeti sve zakonom dopuštene mjere uključujući i zabranu rada.

U Hrvatskoj, u kolovozu 2019. godine, sveukupno ima 89.902 porezna obveznika fiskalizacije. U prvoj polovici godine, obavljeno je 10.256 nadzora odnosno 11,4% svih obveznika od kojih su utvrđene nepravilnosti u čak 6577 slučajeva, tj. u 64% svih lokala, obrtnika i trgovaca koje su posjetili. Naplaćene su ukupne kazne od 34 milijuna kuna.²⁸

²⁸ <https://www.tportal.hr/biznis/clanak/imamo-frapantne-brojke-o-nazdoru-porezne-nakon-tportalovih-tekstova-o-prevarama-s-racunima-u-akciju-krenulo-i-ministarstvo-financija-foto-20190814>

5. ZAKLJUČAK

Prvotno, treba znati razlikovati utaju poreza, koja predstavlja nezakonit način porezne evazije, od onog zakonitog.

Ulaskom u EU, Hrvatska je širom otvorila vrata za primjenu raznih suvremenih metoda i tehnika kakvima se učinkovitije rješava pitanja sprječavanja porezne utaje i izbjegavanja plaćanja poreza kao globalnih problema kakvi opterećuju gotovo svaku državu koja drži do svojih poreznih stvari. Osvremenjivanjem pristupa, tehnika i metoda PURH (provedba elektroničkog poreznog nadzora) bi mogao brže i učinkovitije rješavati poreznu evaziju i problematiku izbjegavanja plaćanja poreza. Jedan je od najvažnijih načina suzbijanja poreznih nepravilnosti kvalitetno porezno planiranje iz kojeg proizlaze velike mogućnosti bržeg sagledavanja i razlikovanja porezne utaje kao kaznenog djela i poreznog prekršaja kao administrativnog djela, čime bi se žarište porezne administracije moglo svesti na razlikovanje i primjenu prikladnijih istražnih metoda i tehnika za svako djelo posebno. Globalna ekonomska kriza, iako ne brzim koracima, ipak je omogućila stvaranje drukčijih odnosa porezne vlasti i obveznika uz ostalo zato što se sve uspješnije otklanja posljedice provođenja agresivnog poreznog planiranja. Jednu od najznačajnijih uloga u stvaranju suvremena fiskalnog sustava imao je stručni tim OECD-a koji je prvi otkrio negativne posljedice provođenja agresivne porezne politike i time dao snažan vjetar u leđa svima zainteresiranim pri učinkovitu sprječavanju stvaranja daljnjih uvjeta erozije gospodarstva zbog smanjenja poreznih prihoda. Time se naglasak poreznog postupka više usmjeruje k prevenciji umjesto kažnjavanju što povećava mogućnost za stvaranje novih i kreativnijih odnosa porezne vlasti i obveznik u smjeru partnerstva i obostranog uvažavanja.

Glede ukupnih poreznih prihoda, njihov rast s godinama ne mora značiti nužno, za Hrvatsku, dobrobit, iz razloga što bi oni mogli rasti još više nego što rastu, a sve to ograničava siva ekonomija što se posebice odnosi na ne izdavanje računa pri naplati u gotovini.

Isto tako, rast ukupnih prihoda države, koji je postignut najviše zbog rasta poreznih prihoda (porezi na robu i usluge su najizdašniji izvor prihoda državnog proračuna te iz godine u godinu iznose preko 80% ukupnih poreznih prihoda) odnosno velikog poreznog tereta, može zavarati hrvatske građane kao da to predstavlja nešto dobro ne gledajući ukupne državne izdatke koji

rastu još više nego što rastu prihodi što predstavlja povećanje proračunskog deficita koji ponovno dovodi do još većeg poreznog tereta za hrvatske građane što rezultira još većim porastom sive ekonomije.

6. LITERATURA

1. Nikša Nikolić (1999): Počela javnog financiranja, str. 77.-84., Split
2. Mahović-Komljenović (2009): Informacijski sustav i porezna evazija- uloga menadžera podataka, str.179.-180., Zagreb
3. Kesner-Škreb (1995): Financijska praksa, 19(3), str.267.-268., Zagreb
4. Jelčić, Šimović, Arbutina, Lončarić-Horvat (2008): Financijsko pravo i financijska znanost, Narodne novine, str.131.-133., Zagreb
5. Lovrinčević, Ž., Marić, Z., Mikulić, D., (2006): Maastrichtski kriteriji i uključivanje sive ekonomije – slučaj Hrvatske, Privredna kretanja i ekonomska politika, br. 106., str. 32.-34., Zagreb
6. Mladena Bedeković (2017): Porezni sustav, Visoka škola za menadžment u turizmu i informatici u Virovitici
7. Kesner-Škreb, Kuliš (2010; II. Izdanje): Porezni vodič za građane, Zagreb
8. Ksenija Cipek (2018): Efikasnija naplata poreza i sprečavanje poreznih utaja/evazija: prevencija protiv represije, str. 252.-253., Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu
9. M. Mahović-Komljenović (2009): Informacijski sustav i porezna evazija – uloga menadžera podataka, br.1., str. 180.-181., Zbornik Ekonomskog fakulteta u Zagrebu
10. J. Šimović, T. Rogić Lugarić, S. Cindori (2007): Utaja poreza u Republici Hrvatskoj i mjere za njezino sprječavanje, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, vol. 14, br.2, str. 591-617., Zagreb
11. Robert Bošnjak (2016): Nezakonito izbjegavanje poreza na dohodak u RH, Zagreb
12. D. Glavina, M. Dragičević Prtenjača (2017): Kazneno djelo utaje poreza kao oblik porezne evazije s posebnim osvrtom na poslovanje preko poreznih utočišta, Zagreb
13. https://hr.wikipedia.org/wiki/Siva_ekonomija
14. Visa Europe, A.T. Kearney i prof. dr. Friedrich Schneide: Veličina sive ekonomije u odnosu na BDP prema godinama, istraživanje provedeno u Hrvatskoj
15. <http://www.poslovni.hr/hrvatska/siva-ekonomija-u-hrvatskoj-iznosi-28-posto-bdp-a-280856>
16. <https://vijesti.hrt.hr/258180/u-hrvatskoj-siva-ekonomija-daleko-iznad-europskog-prosjeka>

17. B. Škrinjarić, V. Recher i J. Budak (2018); (Croatian Economic Survey); Potrošnja u kućanstvima bez izdanih računa, Ekonomski institut u Zagrebu
18. Ministarstvo financija: Prihodi poslovanja države po pojedinim godinama i za prvo tromjesečje 2019. godine
19. <https://www.tportal.hr/biznis/clanak/a-znate-li-vi-kako-se-puni-drzavni-proracun-20160229>
20. Marko Balić (2018): Porezni nadzor u RH, str.5., Ekonomski fakultet u Splitu
21. <https://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/porezna-uprava-procesljat-ce-polikliniku-zbog-spornog-racuna-predsjednici-moguca-kazna-do-cak-500-000-kuna---568412.html>
22. <https://www.tportal.hr/biznis/clanak/imamo-frapantne-brojke-o-nazdoru-porezne-nakon-tportalovih-tekstova-o-prevarama-s-racunima-u-akciju-krenulo-i-ministarstvo-financija-foto-20190814>

POPIS GRAFIKONA I TABLICA

Popis grafikona

1. **Grafikon 1: Udio plaćanja pojedinih usluga (u gotovini) bez izdanog računa u 2018. godini.....24**

Popis tablica

1. **Tablica 1: Veličina sive ekonomije u odnosu na BDP prema godinama.....22**
2. **Tablica 2: Potrošnja u kućanstvima bez izdanih računa u 2018. godini.....23**
3. **Tablica 3: Prihodi poslovanja države po pojedinim godinama.....25**
4. **Tablica 4: Prihodi i rashodi poslovanja države za prvo tromjesečje 2019. godine.....25**

SAŽETAK

Temelj financiranja svake države su porezi, obvezna javna davanja koje uzima od poreznih obveznika kako bi mogla podmiriti svoje javne rashode za dobra i usluge kojima se građani koriste svakodnevno. Postojanje poreza uzrokuje otpor obveznika plaćanju istih. Upravo tim otporom stvorena je i porezna evazija, problem ovog istraživanja. Ona je u većoj ili manjoj mjeri prisutna u svim, pa tako i u poreznom sustavu RH. Cilj rada jest uz dostupnu literaturu objasniti uzroke nastanka porezne evazije općenito, odgovoriti na pitanje uzroka i posljedica koje porezna evazija ostavlja na cjelokupno gospodarstvo te analizirati mjere za sprječavanje iste. Iako rastu porezni prihodi, a s tim i ukupni prihodi države, zbog sive ekonomije je njihov rast usporen (mogli bi biti veći nego što jesu). Porezne vlasti uobičajeno će reagirati na način da povećanu poreznu evaziju, zbog rasta sive ekonomije, kompenziraju povećanim poreznim stopama što predstavlja još veći teret za porezne obveznike. Za smanjenje porezne evazije, preporučuje se korištenje institucionalnih, pravnih i zakonskih mjera te je važna i suradnja između domaćih i međunarodnih poreznih tijela.

Ključne riječi: porezna evazija, porezni prihodi, siva ekonomija

SUMMARY

The basis of funding each state are taxes, mandatory public benefits that are taken from taxpayers in order to meet its public expenditure on goods and services that people use every day. The existence of the tax causes the resistance of taxpayers and payment of the same. Precisely this resistance has created tax evasion, the problem of this research. It is more or less present in all, including the tax system of the Republic of Croatia. The aim of the work is with the available literature to explain the causes of tax evasion in general, to answer the question of cause and effect that tax evasion leaves on the entire economy and to analyze measures to prevent the same. Although the growth of tax revenues, and with total income of the country due to the underground economy, their growth slowed (it could be bigger than it is). Tax authorities usually react in a way that increased tax evasion, due to the growth of the underground economy, counteracts the increase in tax rates which represents an even bigger burden for taxpayers. To reduce tax evasion, it is recommended the use of institutional, legal and legislative measures and it is also important cooperation between domestic and international tax authorities.

Key words: tax evasion, tax revenues, underground economy